

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЗАХІДНОДОНБАСЬКИЙ ІНСТИТУТ**

(назва навчального підрозділу)

КАФЕДРА ПРАВА

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Адміністративне право»

(назва дисципліни)

на тему: «Принцип верховенства права в адміністративному праві»

Студента (ки) Пасакас Є.Р.

групи ІНЗ5–9–24–Б1П (4.0д)

напряму підготовки (спеціальності) Право

Керівник, доцент, к.ю.н., доцент Леонова О.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала

Кількість балів:

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Київ - 2026р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Теоретико-правові засади принципу верховенства права	5
1.1. Історичний розвиток принципу верховенства права.....	5
1.2. Закріплення принципу верховенства права у Конституції та законодавстві України. 9	
1.3. Основні елементи принципу верховенства права.....	12
Принцип верховенства права в адміністративному праві України.....	14
2.1. Реалізація принципу верховенства права у діяльності органів виконавчої влади	14
2.2. Застосування принципу верховенства права в адміністративних процедурах та актах управління	18
2.3. Судова практика та міжнародний досвід застосування принципу верховенства права	
21	
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ.....	33

ВСТУП

За сучасних реалій, враховуючи сукупність таких чинників як, реформа державного управління, інтеграція України в ЄС, а також наслідки воєнного стану, дослідження принципу верховенства права України набуває суттєвого значення. Цей принцип грає ключову роль в системі адміністративного права України, саме він є основою діяльності органів державної влади, а також захисту прав і свобод людини. Верховенство права виступає фундаментом роботи виконавчої влади, забезпечує її правомірність та допомагає запобігати зловживань.

Але актуальність теми зумовлена не лише великим значенням, а й складністю його укорінення в системі адміністративного права. Незважаючи на те, що цей принцип закріплений у нормативних актах та обговорюється в науковій літературі, існує багато суперечливих моментів щодо способів його реалізації та впливу на діяльність органів влади.

У дослідження принципу верховенства права в Україні, значний внесок вклав Олександр Петришин (приділяв увагу проблемам реалізації принципу в діяльності органів публічної влади). Він сприяв впровадженню принципу верховенства права в основу регулювання державно-службових відносин, у стосунках між державними органами та населенням. Досяг гарантування рівного права на доступ до служби, неухильне дотримання чинного законодавства посадовцями та підзвітність державних органів не тільки вищому керівництву, а й кожному громадянину. [1, ст.7]

Метою цього дослідження є аналіз природи принципу верховенства права в адміністративному праві України, дослідити значення в правовій системі та методи реалізації в практиці державного управління.

Для досягнення цієї мети визначено такі завдання:

1. Дослідити історію принципу верховенства права;

2. Розкрити закріплення принципу верховенства права в законодавстві;
3. Виокремити актуальні проблеми верховенства права у сфері адміністративного правозастосування
4. Розглянути особливості його елементів та методів реалізації на практиці;
5. Проаналізувати судову практику та міжнародний досвід застосування принципу верховенства права .

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері застосування принципу верховенства права в адміністративному праві.

Предметом аналізу є принцип верховенства права в контексті адміністративного права України.

У процесі проведення дослідження було використано широкий спектр методів, зокрема загальнонаукові та спеціально-правові.

Структура дослідження включає вступ, два розділи з власними підрозділами, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

Теоретико-правові засади принципу верховенства права

1.1. Історичний розвиток принципу верховенства права

Ідея верховенства права почала зароджуватися ще в давні часи, у працях Платона, Арістотеля, Сократа, Цицерона та інших філософів, погляди яких стали основою для сучасного формування принципу верховенства права.

Щоб запобігти беззаконню, філософи прагнули дати поради щодо управління народом, аби справедливість та добробут людей були основою в побудові суспільних відносин.

Схожість поглядів античних філософів полягала в пануванні розумних законів, задля щасливого життя громадян, головним принципом створення яких є справедливість.

Сократ (469 до н. е. – 399 до н. е.) вважав обов'язковим підпорядкування громадян законам, які повинні мати комплексний вплив на суспільні відносини і засновуватися на справедливості. Тільки завдяки дотриманню законів, на думку філософа, держава може розвиватися: «Скрізь в Елладі встановлений закон, щоб громадяни приносили клятву в одностайності... Це робиться для того, щоб вони корилися законам. Коли громадяни зберігають цю покору, держави бувають найщасливішими та сильними» [2, с. 9]

Він наголошував що, навіть якщо закон не є досконалим, його все одно треба дотримуватись. Значний вплив на формування принципів правовладдя мало також його вчення про систему чеснот, серед яких на першому місці була саме політична. Сократ стверджував, що основою всіх чеснот, зокрема справедливості, є знання, що все, що відбувається за допомогою чеснот, є морально прекрасним [3, с. 14]

Не менш відомий учень Сократа Платон (427 до н. е. – 347 до н. е.). У діалозі «Закони» він наголошує на справедливості в побудові держави з

доброчесними громадянами, вважаючи це запорукою щастя. Мислитель вважає що, щастя кожного громадянина залежить від загального щастя держави, тобто вони є взаємопов'язані. Перш за все, держава має забезпечувати умови для реалізації потреб громадян.

Проаналізувавши вище зазначене, можна сказати, що філософ надає перевагу принципам справедливості, доброчесності та щастю. У його розумінні держави закони здійснюють лише функцію врегулювання конфліктів. До сьогодні актуальною є його думка про те, що справедливими є лише ті закони, які приймаються заради загального державного блага, а ті, що приймаються для задоволення потреб декількох людей, є несправедливими. Платон наголошує, що закон повинен бути володарем над державною владою, запобігаючи зловживань. «Я бачу загибель тієї держави, де закон не має сили і перебуває під чиеюсь владою. Там же, де закон – володар над правителями, а правителі – його раби, я вбачаю спасіння держави» [4, с. 316].

Також заслуговує на увагу Арістотель (384 до н. е. – 322 до н. е.), який наголошував на черговості правління, де кожен громадянин по чергово виконує ролі правителя та підлеглого. Його концепція базується на повному пануванні закону, що виключає свавілля правителів. На думку Арістотеля, особи, в чиїх руках зосереджена влада, мають бути повністю безпристрасними, а також слугувати закону та охороняти його. Закон Арістотель ототожнював із порядком і вважав його розумом, позбавленим від пристрастей і бажань. «Закон – це розум, вільний від пристрастей», – писав він у своїй праці «Політика» [5, с. 96].

Підсумовуючи, можна стверджувати що, античні філософи вважали необхідним дотримуватись закону, задля процвітання держави в якій пануватиме справедливість та доброчесність. В цій системі, правитель має мати посилені моральні вимоги до особистісних якостей, а саме бути неупередженим. Саме це допоможе побудувати сильну, правомірну державу, в якій будуть поважати та захищати права і свободи громадян.

Далі принцип верховенства права відновився аж в пізньому Середньовіччі, в теократичній системі. Того часу королі повинні були дотримуватись законів Божих, поважати звичаї та права людей, що створювало підґрунтя для підкорення монарха праву. В основі панували норми звичаєвого права, яке утверджувало недоторканність закону та роль короля як його охоронця, а не творця. Суттєвим етапом стало обмеження абсолютної влади аристократією, що закріпило захист прав вільних людей у таких фундаментальних актах, як Велика хартія вольностей 1215 року. (див. Додаток А)

«Ось в червні 1215 року за посередництва архієпископа Кентерберійського почалися переговори між королем і бунтівними баронами. На цих переговорах і була сформована Велика хартія вольностей». [6, р.1]

У період XVI–XVII ст. людство поступово відходило від теократичної обумовленості норм до визнання пріоритету природних прав людини над волею держави. Цей період пов'язують із видатними іменами: Томаса Гоббса (1588–1679), Гуго Гроція (1583–1645), Бенедикта Спінози (1632–1677), Джона Локка (1632–1704), Шарля-Луї де Монтеск'є (1689–1755), Іммануїла Канта (1724–1804) та інших. Серед них можна виокремити англійського публіциста Джеймса Гаррінгтона (1611–1677), який у 1656 році, в своєму відомому творі під назвою «Осеана» вперше вжив термін «верховенство права» [7, с. 31].

Усіх вищезазначених об'єднувала спільна думка: держава має триматися на взаємних зобов'язаннях правителя і підданих, а закон виступає запобіжником деспотії. Саме тоді в європейській культурі закріпилася ідея, що межі влади мають бути чітко окреслені правом. Погляди цих та багатьох інших діячів створили підґрунтя для формування концепції верховенства права.

А вже у 1885 році Альберт Венн Дайсі в своїй праці «Вступ до вивчення конституційного права» заклав основи сучасної концепції верховенства права, визначивши його роль у системі конституційного права. Навіть надаючи йому друге місце після парламентського суверенітету, Дайсі наголошував: цей

принцип є ключовим інструментом протидії державному свавілля, гарантуючи кожному рівність перед законом та справедливе правосуддя.

У XX ст. доктрина верховенства права поширилася в європейських державах, стаючи складовою міжнародного права. Водночас революції, світові війни та тоталітарні режими продемонстрували системне порушення прав і свобод людини, що зумовило закріплення принципу верховенства права в правовій системі демократичних держав.

Згадуючи правління Радянського Союзу, де характерне визначення верховенства права як «диктатури закону», можна сказати що, абсолютне підпорядкування писаній нормі не може вважатися пріоритетом, оскільки з недоброчесною владою, закон не завжди є справедливим і зазвичай не відповідає принципам демократії. Натомість, верховенство права відображає ідею справедливості. Близьким до цієї ідеї є мислення Л. Явича, який розглядав верховенство права як явище, зумовлене взаємозв'язком правових і суспільних відносин, що ґрунтуються на правах людини – свободі, рівності, справедливості та недоторканності, а також передбачають підпорядкування держави суспільству. [9, с. 10]

Суттєве значення для утвердження принципу верховенства права мало приєднання України 9 листопада 1995 року до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Конвенція була ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого Протоколу та Протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (див. Додаток Б) [10]. І до сьогодні Україна повинна дотримуватися її положень.

Відповідно до законодавства України, в державі визнається і діє принцип верховенства права [11]. Це свідчить про прагнення країни будувати правову систему на засадах справедливості, демократії та визнання прав і свобод людини.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що принцип верховенства права включає справедливість, рівність та обмеження влади. Усе це є результатом тривалого історичного розвитку й запорукою майбутнього, у якому верховенство права є необхідною умовою існування демократичної держави, де гарантуються права і свободи людини.

1.2. Закріплення принципу верховенства права у Конституції та законодавстві України

Поняття «верховенство права» було офіційно введено в українську правову систему та закріплено на конституційному рівні 28 червня 1996 року з прийняттям Конституції України.

Згідно з Конституцією, в Україні діє безумовне домінування верховенства права в суспільних відносинах. За цим принципом держава зобов'язана забезпечувати втілення соціальної справедливості, свободи та рівності в усіх процесах правотворення і застосування права.. Верховенство права передбачає розширене бачення права, яке виходить за межі законодавства, об'єднуючи моральні норми, суспільні традиції та звичаї. Цей принцип є фундаментом конституційного ладу України.

Дотримання принципу верховенства права є фундаментальною вимогою сучасного процесуального законодавства. Зокрема, норм Цивільного процесуального кодексу України (п. 1, ч. 3, ст. 2) Господарського процесуального кодексу України (п. 1, ч. 3, ст. 2) закріплюють зазначений принцип як одну з ключових засад, на яких ґрунтується здійснення цивільного та господарського судочинства [12, с. 28].

Конституція України 1996 року репрезентує європейську правову традицію, що базується на визнанні пріоритету людської гідності та принципу верховенства права. Невід'ємним складником цього принципу є верховенство Основного Закону, адже, як зазначає Ю. Тодика, ігнорування такого взаємозв'язку неминуче спричиняє адміністративне свавілля. У вітчизняній правовій доктрині верховенство права тісно пов'язане з конституційними

засадами. З огляду на це, стаття 8 Конституції України розкриває зміст цього принципу через закріплення найвищої юридичної сили Конституції та прямої дії її норм. Це, у свою чергу, забезпечує можливість використання конституційних положень як безпосереднього засобу судового захисту та визначального критерію правомірності будь-яких рішень чи нормативно-правових актів [13, с. 43].

Згідно зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, базовою складовою здійснення правосуддя виступає право кожної особи на чесний, відкритий і здійснений у розумні строки розгляд її справи незалежним та неупередженим судовим органом. У площині цивільних правовідносин зазначене положення охоплює такі компоненти, як правомірність формування суду, об'єктивність судового розгляду та його публічний характер. Водночас значну увагу європейські інституції приділяють принципу правової визначеності. У відповідному документі наголошується, що цей елемент верховенства права передбачає необхідність достатньої ясності, однозначності та точності нормативно-правових приписів, що забезпечує передбачуваність розвитку правових ситуацій і правовідносин [14].

Зазначимо також що, верховенство права в Україні ґрунтується на тому, що положення Конституції є загальнообов'язковими та підлягають безпосередньому застосуванню. Проте на практиці існує чимало суперечностей у дотриманні цього принципу. Наприклад, скандальне рішення Конституційного Суду України № 13-р/2020 від 27.10.2020. Визнання неконституційними ключових засад запобігання корупції призвело до політичної нестабільності, конфлікту між гілками влади та поставило під загрозу стратегічне партнерство з Міжнародним валютним фондом [15].

Вагомим етапом у розв'язанні кризи став висновок Венеційської комісії щодо рішення КСУ № 13-р/2020. Попри визнання того, що ігнорування актів Суду тотожне ігноруванню самої Конституції, Комісія критично оцінила процедурні аспекти прийняття рішення, зокрема можливий конфлікт інтересів суддів. Рада Європи порекомендувала відновити кримінальну відповідальність

за подання недостовірних декларацій, передбачивши можливість застосування покарання у вигляді позбавлення волі, а також відновити контрольні функції Національного агентства з питань запобігання корупції, водночас запровадивши нагляд за суддівським корпусом. Це підкреслило необхідність пошуку балансу між незалежністю правосуддя та ефективністю антикорупційної системи [16].

Також принцип верховенства права має правове закріплення в таких нормах: ст. 2 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Також ст. 7–8 Кодексу адміністративного судочинства України закріплює домінуюче значення цього принципу в адміністративному судочинстві, визначаючи права і свободи людини як найвищу соціальну цінність, що визначає спрямування діяльності держави. [17 – 19].

Найбільш ґрунтовне тлумачення принципу верховенства права на національному рівні міститься у Плані дій «Україна – Європейський Союз», затвердженому Урядом у 2005 році, а також у Кодексі адміністративного судочинства України. У цьому Плані дій зазначений принцип пов'язується з ефективним функціонуванням інституцій, що забезпечують демократичний розвиток держави, реалізацією комплексних реформ, боротьбою з корупцією та розвитком громадянського суспільства.

В Україні діяльність судів безпосередньо залежить від міжнародних стандартів і практики Європейського суду з прав людини. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» чітко визначає, що суди функціонують з метою захисту прав людини та інтересів держави відповідно до закону. У цьому ж Законі закріплено, що верховенство права є основоположним принципом. Воно гарантує, що права людини, передбачені Конституцією України та міжнародними договорами, будуть реально захищені в суді [20, с. 154].

Підсумовуючи, варто зазначити, закріплення принципу верховенства права в сучасному законодавстві України охоплює відносно вузьке коло

нормативних актів, які здебільшого регулюють сферу судоустрою та процесуальні питання. Судова влада при цьому є основним показником практичного втілення цього принципу. Завдяки судовому захисту конституційно закріплені права людини перетворюються на реально діючі правові норми.

1.3. Основні елементи принципу верховенства права

Верховенство права – це принцип, що охоплює пріоритет найвищих загальнолюдських цінностей та природних прав людини над державою і законодавством [21].

Сутність верховенства права полягає не лише у формальному дотриманні встановленого державою правового порядку, заснованого на законах та інших нормативних актах. Його головне призначення – формування такого правового середовища, яке стримує надмірну концентрацію влади, насамперед виконавчої, підпорядковує її контролю з боку суспільства та забезпечує функціонування відповідних юридичних інструментів. Водночас сам по собі закон не завжди здатен гарантувати реалізацію цього принципу.

Вимога верховенства права полягає в тому, що держава повинна забезпечувати його реалізацію як у процесі створення правових норм, так і під час їх практичного застосування. Передусім це стосується законів, зміст яких має базуватися на справедливості, свободі та рівності. Водночас право не можна ототожнювати виключно із законодавчими актами, адже воно також включає етичні норми, усталені традиції, звичаї та інші правила поведінки, що отримали суспільне визнання й сформувалися внаслідок історичного розвитку культури. Усі зазначені елементи утворюють цілісну правову систему, об'єднану спільною ідеєю справедливості та загальним розумінням права. Саме ця ідея значною мірою знайшла своє відображення в положеннях Конституції України [22, с.128].

Справедливість – це один з головних елементів верховенства права, який визначає його роль як засобу впорядкування відносин у суспільстві та відображає загальнолюдські цінності. Зазвичай під цим розуміють те, що право має бути чесним і однаково застосовуватися до всіх. Це проявляється в тому, що до поведінки людей застосовуються однакові правила, а покарання має відповідати тому, наскільки серйозним було порушення [23].

Також, одними з важливих елементів верховенства права є правова визначеність і передбачуваність. Принцип правової визначеності означає, що «обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» [24]. Ці принципи забезпечують те, щоб люди могли заздалегідь розуміти наслідки своїх вчинків і бути впевненими у своїх законних правах. Іншими словами, якщо право надане відповідно до чинного законодавства, людина має бути впевнена, що зможе його реалізувати, і що його зміст та межі не зміняться несподівано.

Також, верховенство права, може розглядатися як сукупність вимог: дотримання законності, чіткість і зрозумілість правових норм, заборона свавільних рішень влади, доступ до незалежного та неупередженого суду, гарантування прав людини, а також рівність усіх перед законом і відсутність дискримінації.

Цей принцип безпосередньо спирається на законність. Згідно з Європейською конвенцією з прав людини та практикою Європейського суду з прав людини, державна влада має діяти лише в межах закону, суди повинні строго дотримуватися процесуальних і матеріальних норм, а самі закони мають бути якісними, зрозумілими та справедливими. Важливо також, що закони не можуть мати зворотної дії, суд має формуватися та діяти виключно на підставі закону, а надмірна формальність у правосудді є неприпустимою. Якщо норма

суперечить правам людини або самій ідеї верховенства права, її застосування виключається [25].

У результаті верховенство права разом із законністю та іншими принципами судочинства забезпечує головну мету правової системи — справедливий і ефективний захист прав та інтересів людини. Усі ці принципи взаємопов'язані та утворюють єдину систему, спрямовану на обмеження свавілля й захист прав особи.

РОЗДІЛ 2

Принцип верховенства права в адміністративному праві України

2.1. Реалізація принципу верховенства права у діяльності органів виконавчої влади

Реалізація принципу верховенства права у діяльності виконавчої влади є надзвичайно важливою, адже саме на цьому рівні закони не просто існують на папері, а реально застосовуються у повсякденному житті під час взаємодії держави з громадянами. Саме органи виконавчої влади найчастіше контактують із людьми, приймають рішення, надають послуги та контролюють виконання встановлених норм, тому від їхньої діяльності безпосередньо залежить, чи будуть права людини дотримані на практиці.

Водночас, попри таку вагому роль, ця сфера досить часто не отримує достатньої уваги з боку науковців і теоретиків, через що управлінська діяльність недооцінюється як важливий інструмент забезпечення верховенства права. Це призводить до того, що практичні механізми впливу держави на суспільство сприймаються поверхнево, а захист прав людини реалізується не повною мірою.

Особливість виконавчої влади полягає в тому, що вона має подвійний характер: з одного боку, вона повинна чітко виконувати закони та діяти в їхніх

межах, а з іншого – активно впливати на суспільні відносини, використовуючи різні методи регулювання [26].

Саме тому важливо знайти баланс між виконанням законів і активним управлінням. Такий баланс можливий лише тоді, коли в основі діяльності виконавчої влади лежить принцип верховенства права. Він забезпечує, щоб будь-які дії держави були законними, обґрунтованими та не порушували права людини, а також виступає надійним захистом громадян від надмірного або необґрунтованого втручання держави в їхнє життя.

Як стверджував В. Б. Авер'янов, закріплення принципу верховенства права на конституційному рівні потребує суттєвих змін у діяльності виконавчої влади: державні органи повинні орієнтуватися передусім на захист і забезпечення прав людини як найвищої соціальної цінності. На його думку, необхідно змінити підходи до державного управління так, щоб права людини були не просто одним із напрямів діяльності, а її основною метою. Це фактично означає перехід до нової моделі розвитку, яка змінює характер взаємовідносин між державою та громадянином, роблячи їх більш орієнтованими на потреби людини [27].

Реалізація принципу верховенства права у діяльності органів виконавчої влади є однією з ключових умов функціонування демократичної правової держави. Саме виконавча влада щоденно взаємодіє з громадянами, застосовує норми законодавства, приймає індивідуальні рішення та забезпечує надання адміністративних послуг. Тому від того, наскільки її діяльність відповідає принципу верховенства права, залежить реальний рівень захисту прав і свобод людини. Верховенство права означає, що держава і всі її органи, зокрема органи виконавчої влади, діють виключно на підставі закону, в межах наданих повноважень і у спосіб, передбачений законодавством. Однак це поняття є ширшим, ніж просто формальне дотримання закону. Воно включає такі складові, як справедливість, правова визначеність, заборона свавілля, рівність перед законом, пропорційність втручання держави у права людини та ефективний судовий захист [28, с. 122].

У діяльності виконавчої влади принцип верховенства права проявляється насамперед через законність в управлінні. Кожне рішення органу влади повинно мати чітку правову основу, бути обґрунтованим і прийнятим у встановленій процедурі. Важливим є також дотримання принципу правової визначеності: норми, якими керуються органи влади, мають бути зрозумілими, передбачуваними і стабільними, щоб особа могла планувати свою поведінку [29].

Влада повинна втручатися у права людини лише тоді, коли це справді необхідно для конкретної мети. При цьому держава має обирати найбільш м'який спосіб впливу, щоб не обтяжувати особу сильніше, ніж того вимагає ситуація. Не менш важливою є заборона свавілля. Органи виконавчої влади не можуть діяти на власний розсуд без достатніх правових підстав або з порушенням встановлених процедур. Будь-яке рішення має бути мотивованим, прозорим і підлягати перевірці, зокрема судовому контролю. Це тісно пов'язано з принципом підзвітності та відповідальності влади перед суспільством [30].

Реалізація верховенства права також передбачає забезпечення рівності всіх перед законом. Органи виконавчої влади зобов'язані однаково ставитися до всіх осіб у подібних ситуаціях і не допускати дискримінації за будь-якими ознаками. Це особливо важливо у сфері надання адміністративних послуг, здійснення контролю та застосування санкцій.

Важливо дотримуватися чітких адміністративних процедур: право особи бути вислуханою перед прийняттям рішення, доступ до інформації, можливість оскарження дій органів влади. Запровадження прозорих процедур зменшує ризик зловживань і підвищує довіру громадян до держави [31].

Суттєву роль у забезпеченні верховенства права відіграє судовий контроль за діяльністю виконавчої влади. Адміністративні суди мають повноваження перевіряти законність рішень, дій чи бездіяльності органів влади та скасовувати їх у разі порушення прав людини. Це є одним із найефективніших методів стримування можливих зловживань.

Окрему увагу слід приділити межах самостійності органів виконавчої влади. Хоча такі повноваження є необхідними для ефективного управління, вони повинні реалізовуватися в чітко визначених межах і відповідно до принципів верховенства права. Це означає, що навіть за наявності свободи розсуду, рішення не можуть бути довільними і мають відповідати цілям закону.

У сучасних умовах важливим аспектом є також цифровізація публічного управління. Використання електронних сервісів підвищує прозорість діяльності органів виконавчої влади, зменшує корупційні ризики та спрощує доступ громадян до послуг. Водночас цифрові рішення повинні відповідати вимогам щодо захисту персональних даних і не порушувати права людини [32].

Верховенство права потребує від посадовців високої правової культури: вони мають діяти не лише за законом, а й за совістю, дотримуючись інтересів громадян. В Україні цей принцип закріплений на конституційному рівні та поступово розвивається через адміністративну реформу, судову практику та впровадження європейських стандартів. Важливу роль відіграє також практика Європейського суду з прав людини, яка конкретизує зміст верховенства права та встановлює орієнтири для діяльності органів влади.

Наприклад, Конституційний Суд України посиляється на рішення Європейського суду з прав людини, щоб підтвердити правильність українських законів. Тобто, європейські правила є головним мірилом для оцінки нашого законодавства. Європейська Конвенція була створена на основі кращого досвіду різних країн. Як правило, Конституційний Суд не просто копіює рішення Страсбурга, а намагається узгодити їх зі своїми висновками, щоб знайти розумний баланс і забезпечити єдиний стандарт захисту прав людини [33, с. 116].

Водночас реалізація цього принципу на практиці супроводжується низкою проблем і викликів. Критичною перешкодою є надмірна бюрократизація. Органи виконавчої влади часто працюють за застарілими, громіздкими процедурами, які перетворюють будь-яку взаємодію громадянина з державою на подолання складних адміністративних процедур. Це не лише

затягує прийняття рішень, а й робить механізм влади неповоротким. По-друге, ситуацію погіршують корупційні ризики. Корупція не просто краде ресурси, вона руйнує фундаментальну довіру суспільства до держави та пригнічує принцип рівності: закон починає працювати вибірково, що є неприпустимим у правовій державі.

Отже, реалізація принципу верховенства права у діяльності органів виконавчої влади є складним і багатогранним процесом, який охоплює як правові, так і організаційні аспекти. Його ефективність визначає рівень довіри громадян до держави, якість публічного управління та реальний стан захисту прав і свобод людини.

2.2. Застосування принципу верховенства права в адміністративних процедурах та актах управління

Здійснення владних повноважень і ухвалення управлінських рішень неможливі без дотримання принципу верховенства права. В адміністративному праві цей принцип виступає практичним механізмом контролю, який зобов'язує органи публічної влади діяти виключно в межах визначених процедур. Завдяки цьому діяльність публічної адміністрації спрямовується на забезпечення та захист прав людини, а не лише на реалізацію функцій держави.

Сучасне розуміння принципу верховенства права значно ширше за формальне поняття законності. Якщо законність передбачає обов'язок діяти відповідно до закону, то верховенство права охоплює вимоги справедливості, юридичної визначеності, пропорційності, рівності, заборони свавілля, відкритості діяльності держави та забезпечення належної адміністративної процедури. В адміністративному праві цей принцип втілюється через стандарт «належного врядування», де адміністративна процедура стає головним запобіжником проти дискреційного свавілля та гарантом прозорості влади [34].

Адміністративна процедура – це законодавчо закріплений алгоритм роботи органів публічної влади при здійсненні ними владних функцій. Вона охоплює широкий спектр дій: від видання індивідуальних актів і проведення перевірок до розгляду скарг та накладення санкцій. У сучасній правовій системі ця процедура не є простою технічною інструкцією для чиновника, а виступає як самостійний інструмент, що гарантує захист особи від неправомірного втручання держави [35].

Головна суть процедури – не дати чиновнику робити те, що він забажає. Навіть якщо закон дає органу певну свободу вибору, він має діяти за цим планом, у ці строки. Саме завдяки таким правилам державна система працює чесно, прозоро, відкрито і зрозуміло для кожного, що і є справжнім втіленням верховенства права.

Практичне значення принципу верховенства права найбільш повно проявляється у повсякденній адміністративній діяльності. Застосування цього принципу не обмежується судовою практикою, а охоплює всю систему адміністративного управління. Під час реєстрації місця проживання, оформлення паспортних документів, державної реєстрації підприємницької діяльності чи видачі ліцензій адміністративні органи повинні дотримуватися принципів законності, рівності та юридичної визначеності. Орган публічної адміністрації не має права вимагати від особи документи, не передбачені законом, безпідставно відмовляти у наданні послуги або порушувати строки розгляду заяви. Такі дії суперечать принципу верховенства права та свідчать про адміністративне свавілля.

Важливим прикладом реалізації верховенства права є також діяльність контролюючих органів. Під час проведення податкових чи інших перевірок орган державного контролю зобов'язаний діяти відповідно до чітко визначеної законом процедури, належним чином повідомляти особу про перевірку, забезпечувати її право на участь у процедурі та мотивувати прийняті рішення. Недотримання цих вимог свідчить про порушення принципу належної адміністративної процедури [36].

Неможна не згадати практику Верховного Суду, яка поступово формує стандарти належної управлінської діяльності. У своїх рішеннях Верховний Суд неодноразово підкреслював, що процедура є самостійною юридичною цінністю та невід'ємною складовою принципу верховенства права.

У постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 9 листопада 2020 року у справі №9901/241/20 було сформульовано правову позицію, відповідно до якої законність діяльності суб'єкта владних повноважень включає не лише формальну наявність компетенції, а й дотримання встановленої законом процедури реалізації повноважень. У цій справі Верховний Суд фактично підтвердив, що процедура виступає гарантією недопущення адміністративного свавілля та забезпечує передбачуваність діяльності держави. Особливого значення набуває висновок Суду про те, що навіть дискреційні повноваження не можуть реалізовуватися довільно або всупереч процедурним вимогам [37, с. 99].

Верховенство права в адміністративних процедурах нерозривно пов'язане також із вимогами обґрунтованості, безсторонності та рівності. У постановах Верховного Суду від 25 березня 2020 року у справі №387/168/17 та від 16 квітня 2020 року у справі №495/5105/17 було підкреслено, що будь-яке адміністративне рішення повинно бути належним чином мотивоване та прийняте на основі об'єктивного й неупередженого розгляду справи. Відсутність достатнього обґрунтування свідчить про порушення принципу верховенства права, оскільки позбавляє особу можливості зрозуміти мотиви рішення та ефективно захищати свої права [38, с. 68].

Загалом сучасне адміністративне право розглядає адміністративну процедуру як одну з головних гарантій прав людини у відносинах із державою. Саме процедура забезпечує відкритість діяльності органів влади, обмежує адміністративний розсуд, сприяє прозорості управлінських рішень та запобігає свавіллю. Принцип верховенства права у сфері адміністративного управління означає, що діяльність публічної адміністрації повинна бути не лише

формально законною, а й справедливою, передбачуваною, пропорційною та орієнтованою на повагу до прав людини.

Таким чином, застосування принципу верховенства права в адміністративних процедурах та актах управління є необхідною умовою функціонування правової держави. Адміністративна процедура виступає ключовим інструментом забезпечення законності діяльності публічної влади та гарантією захисту громадян від неправомірного втручання держави. Практика Верховного Суду підтверджує, що дотримання процедури, обґрунтованість адміністративних актів, безсторонність та рівність учасників адміністративних правовідносин є невід'ємними складовими принципу верховенства права та основою сучасного адміністративного права України.

2.3. Судова практика та міжнародний досвід застосування принципу верховенства права

Верховенство права є найвищою цінністю сучасної демократії та основою конституційного ладу України. Воно визначає прозорість державних процесів: від ухвалення справедливих законів до зниження рівня корупції та забезпечення чесного суду. Для України впровадження цього принципу є обов'язковою умовою на шляху до Європейського Союзу, що вимагає створення реальних гарантій захисту прав громадян. Попри відсутність універсального визначення, Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях сформував чіткі елементи верховенства права, які допомагають адаптувати національну практику до європейських стандартів.

ЄСПЛ у своїй практиці сформував важливі підходи до розуміння принципу верховенства права. Одним із них є принцип правової визначеності, який полягає в тому, що правове регулювання має бути стабільним, а остаточні судові рішення – не переглядатися без достатніх підстав. У справі «Brumarescu v. Romania» ЄСПЛ наголосив, що не можна ставити під сумнів

остаточне рішення лише тому, що одна зі сторін хоче нового розгляду справи. Ця позиція вплинула й на українську судову практику, особливо у справах про перегляд рішень за новими або виключними обставинами [39].

Доступ до правосуддя та обов'язкове виконання судових рішень є одними з основних показників реального дотримання принципу верховенства права. У практиці Європейського суду з прав людини неодноразово підкреслювалося, що право на справедливий суд має бути не формальним, а дієвим та ефективним.

Для України тривалий час серйозними проблемами залишалися затягування розгляду справ, недостатній рівень незалежності судової влади та невиконання судових рішень державними органами. Європейський суд з прав людини стверджував, що виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового захисту, адже без його реалізації саме рішення втрачає практичний сенс.

В адміністративних правовідносинах це має особливе значення, оскільки затримка або відмова у виконанні судового рішення з боку органів влади свідчить про прояв адміністративного свавілля. Такі дії підривають довіру громадян до держави, порушують принцип правової визначеності та руйнують обґрунтовані очікування особи щодо належного захисту її прав.

Щороку у світі публікується Індекс верховенства права World Justice Project (WJP Rule of Law Index) – міжнародне дослідження, яке визначає рівень дотримання принципу верховенства права в різних державах. Під час оцінювання враховується не лише зміст законодавства, а й те, наскільки ефективно правові норми застосовуються на практиці та чи забезпечує держава належний захист прав людини. Оцінки варіюються від 0 до 1, де 1 означає найвищий можливий рівень дотримання верховенства права. Дослідження охоплює такі показники, як рівень корупції, відкритість влади, незалежність судової системи, громадська безпека, ефективність правосуддя та дотримання основоположних прав і свобод. На основі цих показників формується загальний

рейтинг держав, який використовується для оцінки якості державного управління та ефективності правових реформ [40].

Результати дослідження свідчать про поступове послаблення незалежності судової влади у багатьох країнах світу через втручання політиків та органів виконавчої влади. У значної кількості держав погіршилися показники контролю судів за діяльністю уряду, а також рівень незалежності цивільного й кримінального судочинства від впливу посадових осіб. Загалом система правосуддя демонструє зниження ефективності. Серед основних причин цього називають тривалі строки розгляду справ, недостатню ефективність альтернативних способів вирішення спорів та посилення впливу держави на судові процеси (див. Додаток В).

У країнах Європейського Союзу саме незалежний суд вважається основною гарантією верховенства права. Міжнародний досвід свідчить, що ефективне функціонування принципу верховенства права неможливе без незалежної судової влади. Наприклад, у Німеччині адміністративні суди забезпечують перевірку законності управлінських рішень не лише з позиції дотримання закону, а й з урахуванням принципів справедливості, добросовісності та пропорційності. Німецька концепція правової держави (Rechtsstaat) передбачає, що будь-яке втручання держави у сферу прав людини повинно бути юридично обґрунтованим та підконтрольним суду. [41].

У Франції значну роль у забезпеченні верховенства права відіграє система адміністративної юстиції, центральне місце в якій займає Державна рада (Conseil d'État). Саме вона здійснює контроль за законністю актів публічної адміністрації та забезпечує ефективний захист громадян від неправомірних рішень органів влади. Французька модель адміністративного судочинства суттєво вплинула на розвиток сучасної системи адміністративних судів у багатьох європейських державах. [42 с. 16].

У Сполучених Штатах Америки принцип верховенства права реалізується через систему судового контролю за діяльністю органів влади. Важливу роль відіграє Верховний суд США, який має право визнавати неконституційними

закони та акти органів державної влади. Саме завдяки судовому контролю в США забезпечується баланс між гілками влади та захист конституційних прав громадян. Американська модель демонструє, що верховенство права неможливе без незалежного суду та ефективного механізму стримувань і противаг. Цікавим є також досвід Великої Британії, де принцип верховенства права історично формувався через судовий прецедент. Сучасна британська практика базується на тому, що жоден орган влади чи посадова особа не можуть діяти поза межами закону. Судовий контроль за адміністративними актами забезпечує захист громадян від незаконних рішень держави [43, с. 109-115].

Міжнародний досвід свідчить, що верховенство права безпосередньо пов'язане з рівнем демократичності держави, довірою до судової системи та ефективністю захисту прав людини. У країнах із високим рівнем дотримання верховенства права спостерігається стабільність правової системи, низький рівень корупції та ефективне функціонування державних інституцій. Водночас в державах, де судова система залежить від політичної влади або не забезпечується виконання судових рішень, принцип верховенства права залишається формальним.

Для України проблема забезпечення верховенства права залишається надзвичайно актуальною. Судова реформа, боротьба з корупцією, забезпечення незалежності суддів та виконання рішень судів є ключовими умовами утвердження правової держави. Практика Європейського суду з прав людини демонструє, що формального закріплення принципу верховенства права недостатньо. Необхідно забезпечити його реальне функціонування через ефективні судові механізми та відповідальність держави перед людиною.

Сучасний міжнародний досвід також показує, що верховенство права набуває нового значення у контексті цифровізації та розвитку штучного інтелекту. У Європейському Союзі активно обговорюється проблема алгоритмічного прийняття рішень та необхідність забезпечення права людини на пояснення автоматизованих рішень. Це свідчить про те, що принцип

верховенства права продовжує розвиватися відповідно до нових суспільних викликів і залишається універсальною гарантією захисту прав людини [44].

Підсумовуючи, судова практика та міжнародний досвід переконливо свідчать, що верховенство права є не лише теоретичним принципом, а практичним механізмом обмеження державної влади та гарантією захисту прав людини. Саме незалежний суд, стабільність правового регулювання, обов'язковість виконання судових рішень і дотримання міжнародних стандартів правосуддя забезпечують реальне функціонування правової держави. Для України впровадження європейських стандартів верховенства права є важливою умовою демократичного розвитку та інтеграції до європейського правового простору.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що принцип верховенства права є фундаментальною основою сучасної правової держави та ключовим орієнтиром для функціонування всієї системи публічної влади в Україні. Його значення виходить далеко за межі формального закріплення в Конституції та нормативних актах, оскільки він визначає реальний зміст державного управління, судової діяльності та взаємовідносин між державою і людиною.

Історичний розвиток цього принципу свідчить про його поступове формування від філософських ідей античності до сучасної європейської правової доктрини. Від уявлень про справедливий закон у працях Платона, Арістотеля та Сократа до концепцій природного права та правової держави у Новий час ідея верховенства права завжди була пов'язана з обмеженням

державної влади та захистом людини від свавілля. Сучасне розуміння цього принципу сформувалося під впливом європейської правової традиції, міжнародних стандартів та практики ЄСПЛ, що надало йому універсального характеру.

Нормативне закріплення принципу верховенства права в Україні підтверджує його конституційний статус та визначальну роль у системі національного законодавства. Конституція України, процесуальні кодекси та спеціальні закони закріплюють цей принцип як основу діяльності органів державної влади, особливо у сфері адміністративного та судового права. Водночас на практиці його реалізація залишається складною через системні проблеми, зокрема бюрократизацію, корупційні ризики, недостатню ефективність окремих інституцій та неповне виконання судових рішень.

Аналіз сутності принципу верховенства права показує, що він є комплексним явищем, яке включає не лише законність, а й справедливість, правову визначеність, пропорційність, рівність, заборону свавілля та гарантії судового захисту. Особливе значення має правова визначеність, оскільки вона забезпечує передбачуваність правових наслідків і стабільність правового регулювання, що є необхідною умовою довіри громадян до держави.

Дослідження ролі виконавчої влади показало, що саме на цьому рівні принцип верховенства права набуває найбільш практичного змісту. Органи виконавчої влади щоденно реалізують норми права, і від якості їх діяльності залежить реальний стан забезпечення прав і свобод людини. Ефективна реалізація цього принципу можлива лише за умови дотримання законності, недопущення свавілля, забезпечення рівності, прозорості адміністративних процедур та підконтрольності рішень суду.

Важливим є висновок, що адміністративна процедура виступає одним із ключових інструментів реалізації верховенства права. Вона забезпечує впорядкування діяльності публічної адміністрації, обмежує дискреційні повноваження, гарантує участь особи у процесі прийняття рішень і підвищує прозорість державного управління. Практика Верховного Суду підтверджує, що

дотримання процедури є складовою законності та важливою гарантією захисту прав людини.

Судова практика та міжнародний досвід свідчать, що верховенство права неможливе без незалежної та ефективної судової влади. Практика ЄСПЛ підкреслює значення правової визначеності, обов'язковості виконання судових рішень та реального доступу до правосуддя. У країнах Європейського Союзу, США та інших демократичних державах суд виступає ключовим механізмом контролю за владою та гарантом конституційних прав громадян. Особливо важливим є досвід адміністративної юстиції, яка забезпечує захист особи від незаконних дій органів публічної влади.

Водночас результати міжнародних досліджень, зокрема Індексу верховенства права World Justice Project, свідчать про загальносвітову тенденцію до зниження рівня судової незалежності та ефективності правосуддя через політичний вплив, затягування судових процедур і проблеми з виконанням рішень. Це підтверджує, що навіть у розвинених правових системах верховенство права потребує постійного захисту та вдосконалення.

Для України забезпечення реального функціонування принципу верховенства права залишається одним із ключових завдань державної політики. Його реалізація пов'язана з успішністю судової реформи, подоланням корупції, зміцненням незалежності судової влади та підвищенням ефективності виконання судових рішень. Важливу роль у цьому процесі відіграє імплементація європейських стандартів та практики Європейського суду з прав людини, що забезпечує гармонізацію національної правової системи з європейським правовим простором.

Отже, принцип верховенства права є не лише теоретичною конструкцією, а дієвим механізмом забезпечення балансу між державою та особою. Його реальне втілення є необхідною умовою існування демократичної правової держави, в якій права і свободи людини мають практичний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогрец. О. Кислюка. К.: Основи, 2000 р. - 239 с. Книга III, ст. 96.
2. Верховний Суд України. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА як засада цивільного судочинства. А. Олійник суддя Касаційного цивільного суду у складі Вер-ховного Суду, канд. юр. наук. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Verhovenstvo_prava_zasada_sud.pdf (дата звернення: 08.05.2026)
3. Вищий адміністративний суд України «Проблемні питання застосування законодавства у справах за участю органів державної податкової служби» від 20.07.2010 № 1112/11/13-10 // База даних «Законодавство України» / ВР

- України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1112760-10#Text> (дата звернення: 12.05.2026)
4. Гаврилюк Р. Верховенство права: методологія тлумачення та застосування : навч. – метод. посібник / Р. О. Гаврилюк, П. С. Пацурківський. К.: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 236 с.
 5. Губорев К. С. Деякі історичні передумови виникнення принципу верховенства права. Юридичний журнал. 2006. № 9. С. 31–39.
 6. Європейська конвенція з прав людини, ст. 6 «Право на справедливий суд» від 17.07.1997 № 475/97-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>
 7. Заболотний А. В. Сутність та ознаки професійної діяльності державних службовців як об'єкта адміністративно-правового регулювання: Монографія / А. В. Заболотний. – К. : Прикарпатський юридичний вісник, 2017. – С. 122.
 8. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 12.05.2026)
 9. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI // База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 05.05.2026).
 10. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#top> (дата звернення: 09.05.2026)
 11. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 № 475/97-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2026)

12. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII // База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 05.05.2026)
13. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI // База даних "Законодавство України" / ВР України. –URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення: 08.05.2026)
14. Кабінет Міністрів України «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи “Партнерство «Відкритий Уряд» у 2014-2015 роках» від 26.11.2014 № 1176-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2026)
15. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 №2747-IV // База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 05.05.2026)
16. Конституційний Суд України 3.4. Верховенство права. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> (дата звернення: 08.05.2026)
17. Конституція України: Розділ I, стаття 8. Від 28.06.1996 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.05.2026)
18. Конституція України: Розділ II, стаття 57. Від 28.06.1996 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.05.2026)
19. Коросташивець Ю. Верховенство права основоположний принцип приватно-процесуальних відносин. // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління / Ю. Коросташивець. 2024. № 4(32). С. 28.

20. Логінов О. А. Еволюція електронного судочинства до цифрового правосуддя: український досвід // електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство» / О. А. Логінов. 2026. № 02. С. 219 – 223.
21. М. Г. Хаустова. Верховенство права – як основоположний принцип правової системи України в умовах модернізації / М. Г. Хаустова. Вісник Харківського нац. ун-т. імені В. Н. Каразіна. «Право». 2013.
22. Малишев Б. В. Принцип панування права у праці Альберта Дайсі «Вступ до вивчення конституційного права». Проблеми філософії права / Малишев Б. В.; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2008–2009. Том VI–VII. С. 118–123.
23. Малютін І. А. Розвиток принципу верховенства права в контексті доктрини природного права. Адміністративне судочинство. 2012. - С. 14.
24. Манченко А. Венеціанська комісія відреагувала на рішення КСУ // Харківський Кризовий Інфоцентр / А. Манченко. 2020.
25. Меліхова О. Ю. Поняття, ознаки та функції юридичної науки як об'єкта організаційно-правового механізму управління: теоретико-правовий аналіз. Юридичний науковий журнал. 2013. №1. С. 128.
26. Петришин О. В. Правовий режим державної служби: питання загальної теорії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права»; «історія політичних і правових вчень» / Петришин О. В.; Харків. нац. юр. академ. ім. Ярослава Мудрого. Ст.7, п.8.
27. Платон. «Діалоги» / Пер. з франц. Й. Кобов. К.: Основи, 1999 р. 620 с. - Книга IV, ст. 316.
28. Погорілка В. Ф. Органи державної влади України: Монографія / В. Ф. Погорілка. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. – С. 284.
29. Понсе А. Індекс верховенства права WJP 2025 Глобальний прес-реліз // World Justice Project / А. Понсе. 2025.

URL: <https://worldjusticeproject.org/news/wjp-rule-law-index-2025-global-press-release>

30. Прес-служба Апарату Верховної Ради України про «Прозорість, відкритість і публічний контроль за роботою органів влади» від 20.01.2026 № 4212-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/269955.html (дата звернення: 09.05.2026)
31. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики / П. М. Рабінович, О. М. Луців, С. П. Добрянський, О. З. Панкевич, С. П. Рабінович; под ред. О. В. Томіна. Львів: СПОЛОМ, 2016. 200 с. С.10
32. Пустовойт Л. А. Система державного управління Республіки Франція: досвід для України; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. К.: Національної академія державного управління, 2010. 56 с.
33. Рішення ЄСПЛ «Брумареску проти Румунії» (Brumărescu v. Romania) від 28.10.1999 р. № 28342/95 // База даних «HUDOC» / ВП. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-58337%22%5D%7D>
34. Рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 №17- рп/2010 // База даних «Конституційний Суд України». URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> (дата звернення: 08.05.2026)
35. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України. Від 27.10.2020 № 13-р/2020 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#top> (дата звернення: 04.05.2026).
36. Слінько Т. М. Компетенція Федерального конституційного суду Німеччини та Конституційного Суду України: порівняльно-правовий аналіз // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету / Т. М. Слінько. 2022. № 73. 218 с.

37. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; под ред. О. В. Зайчука. Ін-т законодавства Верхов. Ради України. К. : Юрінком Інтер, 2010.
38. Трихліб К. О. Верховенство права: сучасні інтерпретації // Юридичні науки / К. О. Трихліб. 2013. № 2-1. С. 152-163.
39. Трихліб К.О. Верховенство права: сучасні інтерпретації / нац. ун-т ім. Ярослава Мудрого 2013. С. 154.
40. Тюріна О. В. Сучасні національні правові системи : Навчальний посібник / О. В. Тюріна. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 200 с.
41. Устименко В. А. Принцип верховенства права як засіб утвердження фундаментальних цінностей: погляд крізь призму права ЄС та практики ЄСПЛ / В. А. Устименко, Д. Р. Аятшахович, Т. С. Гудіма, Серебряк В. С. К.: Вісник Національної академії правових наук України, 2025. 114 с.
42. Чайка П. Велика хартія вольностей: її значення в історії // Мандрівники часом / П. Чайка. 2019. Розділ 1.
43. Шевченко Л. А. Принцип верховенства права: історія становлення: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди «Право». Випуск 32, 2020 р. Ст.9.
44. Юровська Г. Практика Європейського суду з прав людини в рішеннях органу конституційної юрисдикції // Вісник Конституційного Суду України / Г. Юровська. 2021. № 5. С. 116.

ДОДАТКИ

Додаток А

підписання Великої хартії вольностей

Додаток Б

З А К О Н У К Р А Ї Н И
Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і
основоположних свобод 1950 року,
Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7
та 11 до Конвенції

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 40, ст.263)
 { Із змінами, внесеними згідно із Законами
 N 551-XIV ([551-14](#)) від 24.03.99, ВВР, 1999, N 22-23, ст.197
 N 1420-IV ([1420-15](#)) від 03.02.2004, ВВР, 2005, N 3, ст.76
 N 3436-IV ([3436-15](#)) від 09.02.2006, ВВР, 2006, N 26, ст.216 }

{ У назві та тексті Закону слова "Конвенція про захист прав і основних свобод людини" в усіх відмінках замінено словами "Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод" у відповідному відмінку згідно із Законом N 3436-IV ([3436-15](#)) від 09.02.2006 }

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року ([995 004](#)), підписану від імені України 9 листопада 1995 року, Перший протокол ([994 535](#)), протоколи N 4 ([994 059](#)) і N 7 ([994 804](#)) до Конвенції, підписані від імені України 19 грудня 1996 року, та протоколи N 2 ([994 854](#)) і N 11 ([994 536](#)) до Конвенції, підписані від імені України 9 листопада 1995 року у м. Страсбурзі, ратифікувати з такими заявами та застереженнями:

1. Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року ([995 004](#)) щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Україна повністю визнає на своїй території дію статей 25 та 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року ([995 004](#)) щодо протоколів N 4 ([994 059](#)) і N 7 ([994 804](#)) до Конвенції.

2. Положення пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року ([995 004](#)) застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України ([254к/96-ВР](#)) та статтям 106 і 157 Кримінально-процесуального кодексу України ([1002-05](#)) щодо затримання особи та дачі прокурором санкцій на арешт.

Ці застереження діють до внесення відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України або до прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України, але не довше ніж до 28 червня 2001 року.

(Статтю 3 виключено на підставі Закону N 1420-IV ([1420-15](#))
від 03.02.2004)

4. Україна повністю визнає на своїй території дію підпункту "d" пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року ([995 004](#)) щодо права підсудного на виклик і допит свідків (статті 263 і 303 Кримінально-процесуального кодексу України) ([1003-05](#)), а щодо права підозрюваного і обвинуваченого - лише в частині права заявляти клопотання про виклик і допит свідків та проведення з ними очної ставки відповідно до статей 43, 43-1 і 142 зазначеного Кодексу.

5. Положення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року ([995 004](#)) застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України та статтям 177 і 190 Кримінально-процесуального кодексу України щодо дачі прокурором санкції на обшук, а також щодо огляду житла.

Ці застереження діють до внесення відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України або до прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України, але не довше ніж до 28 червня 2001 року.

Голова Верховної Ради України

О.МОРОЗ

м. Київ, 17 липня 1997 року
N 475/97-ВР

Додаток В

World Justice Project (WJP)

Індекс верховенства права

